

УДК 378.2–027.549

**АКАДЕМІК ЄВГЕН ЛАЗАРЕНКО – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
МІНЕРАЛОГ СВІТОВОЇ ВЕЛИЧИНИ**

О. Матковський

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79005 м. Львів, вул. Грушевського, 4
E-mail: mineral@franko.lviv.ua*

Висвітлено наукову і науково-організаторську діяльність академіка Євгена Лазаренка, його внесок у розвиток мінералогії. Наголошено, що більшість його праць є новаторськими й піонерськими. Неоцінима науково-педагогічна спадщина вченого – шість видань підручників з мінералогії, десять класичних монографій з регіональної та генетичної мінералогії, великий тримовний мінералогічний словник, заснування “Мінералогічного збірника”, потужна українська мінералогічна школа. Євген Лазаренко – класик мінералогії ХХ ст.

Ключові слова: Євген Лазаренко, підручник з мінералогії, регіональна мінералогія, генетична мінералогія, мінералогічний словник, “Мінералогічний збірник”, українська мінералогічна школа.

Наука, особливо фундаментальна, не може існувати без покровителів, зокрема без особистостей, для яких характерний високий професійний рівень, вміння мислити й бачити далі, ніж інші, широта світогляду, а також високі академічні позиції. Саме такою особистістю в мінералогії був академік Євген Лазаренко – видатний український учений-мінералог світового значення.

Двадцять шостою грудня 2012 р. минає 100 років від дня його народження. Євген Костянтинович пішов із життя в розквіті творчих сил після важкої хвороби, не завершивши багато задуманих планів. Однак залишив після себе неперевершену спадщину, яка є невіддільною часткою золотого фонду української освіти, науки і культури. Вона ще потребує вивчення, а висловлені вченим ідеї – втілення в життя й подальшого розвитку. Саме тому 1997 р. започатковано періодичні наукові читання імені академіка Євгена Лазаренка.

Уже відбулося сім наукових читань, три з яких (перше, друге й п’яте) проходили на базі Львівського національного університету імені Івана Франка. Перше присвячене проблемам регіональної мінералогії, друге – проблемам генетичної мінералогії, п’яте – проблемам мінералогічної кристалографії (приурочене до 100-річчя від дня народження І. Шафрановського і 95-річчя від дня народження Є. Лазаренка). Цього року відбулися сьомі наукові читання імені академіка Євгена Лазаренка – теж у Львівському університеті, зокрема, на базі чудового спортивно-оздоровчого табору “Карпати”, заснованого з ініціативи Є. Лазаренка (с. Чинадієве Закарпатської обл.). Читання приурочені до 100-річчя від дня його народження і присвячені розвитку ідей академіка Євгена Лазаренка в сучасній мінералогії. Отже, половина Лазаренківських наукових читань відбувається у Львівському університеті, що, очевидно, закономірно, адже чверть століття його житте-

вого і творчого шляху припало на львівський період і минуло в цьому вищому навчальному закладі на посадах завідувача кафедри мінералогії (1944–1969), декана геологічного факультету (1945–1949), проректора (1949–1951) і ректора (1951–1963).

Майже 45 років Є. Лазаренко розкривав таємниці мінерального царства і виховував молоде покоління, був організатором науки, навчального процесу, видавничої справи, багатьох культурних і мистецьких заходів. Однак беззаперечно, що Є. Лазаренко був, передусім, видатним ученим-мінералогом. Відомий російський кристалограф і дослідник історії мінералогії й кристалографії проф. І. Шафрановський поставив його ім'я в один ряд з іменами таких світових корифеїв мінералогічної науки ХХ ст., як В. Вернадський, О. Ферсман, М. Белов, В. Соболев. Отже, Євген Лазаренко є українським корифеєм мінералогії. Адже немає жодної мінералогічної проблеми, у вирішенні якої він не брав би участі безпосередньо або опосередковано.

Євген Лазаренко – класик мінералогії ХХ ст. Понад 300 ґрунтовних статей, 10 класичних монографій, найліпші для свого часу підручники з мінералогії (шість видань: три російською, два українською і один китайською мовами), великий тримовний мінералогічний словник (співавтор О. Винар, 1975), аналогів якого немає досі, потужна українська мінералогічна школа, що й нині знана та плідно функціонує, – такою є головна науково-педагогічна спадщина акад. Є. Лазаренка. Більшість його праць є новаторськими й піонерськими. Стисло проаналізуємо доробок ученого за окремими розділами, які орієнтовно відповідають сучасній структурі мінералогії.

Розпочнемо з загальних теоретичних питань мінералогії, які посідають чільне місце в доробку Євгена Костянтиновича і без яких неможливо ефективно вирішувати інші проблеми мінералогії, особливо прикладні.

У 1955–1960 рр. Є. Лазаренко багато уваги приділяв питанням номенклатури, термінології і класифікації мінералів, зокрема глинистих. Результати цих досліджень він оприлюднив на двох міжнародних форумах в Англії та Чехословаччині й опублікував у їхніх виданнях*.

У цей період з'явилася низка публікацій Є. Лазаренка узагальнювального характеру про окремі мінерали і групи мінералів, а саме: Про гідрослюди глинистих утворень (1949); Мінералогічна характеристика донбаситів (1950); Про стильпномелан (1954); Про бляклі руди (1956); Питання номенклатури і класифікації глауконіту (1956); Деякі питання вивчення глинистих мінералів (1958); Про гінзбургіти (феригалузити) (1963); Про донбасити (1969).

У кожній з них учений торкався питань термінології, номенклатури і класифікації. Він разом з Ю. Мельником і В. Мельниковим уперше довів, що змішаносхаруваті утворення є самостійними мінералами [9]. Серед них Євген Костянтинович виявив новий упорядкований змішаносхаруватий силікат, названий тарасовітом [8].

У наступні роки питання номенклатури й термінології в мінералогії були постійно в центрі уваги ученого. Адже з його ініціативи 1971 р. створено спеціальну комісію з номенклатури й термінології при Всесоюзному мінералогічному товаристві (ВМТ), яку він очолював до кінця життя. Того ж року на черговому з'їзді ВМТ Є. Лазаренко виступив з доповіддю [7], у якій обґрунтував і запропонував для широкого обговорення актуальну на той час проблему **головних понять мінералогії**. З його ініціативи 1974 р. відбулися

---

*Nomenclature and classification of the clay minerals // Clay Miner. Bull. – 1959. – Vol. 21, N 4; O klasifikaci yilovych minerali // Časopis pro mineralogii a geologii CSAV. – 1959. – Sv. 4, N 1.

загальні збори комісій ВМТ і Українського мінералогічного товариства (УМТ), на яких продовжено обговорення змісту головних понять мінералогії та рекомендовано провести з цього питання спеціальний симпозіум.

Симпозіум відбувся 1978 р. у Керчі (Крим). До початку його роботи за редакцією Є. Лазаренка видано спеціальний збірник “Основные понятия минералогии” [15]. На цьому симпозіумі Євген Костянтинович, будучи тяжко хворим після безнадійної операції, виголосив чотири зразкові за формою та змістом доповіді, які виявилися останніми в його житті. У них усебічно проаналізовано найважливіші теоретичні напрями мінералогії, у тім числі проблемні питання мінералогічної термінології й номенклатури, наведено визначення основних понять: мінерал, мінералогія, мінеральний вид, різновид мінерального виду. Зазначимо, що проблема головних понять мінералогії, ініційована Є. Лазаренком, не залишилася поза увагою наукової громадськості: уже через рік після керченського симпозіуму (на жаль, уже після смерті Є. Лазаренка) установи Академії наук і Міністерства геології колишнього СРСР скликали у Чорноголовці міжгалузеву координаційну нараду з визначення понять мінерального виду і різновиду мінерального виду. В ухвалі цієї наради використано ідеї Є. Лазаренка [1].

У 1951 р. Є. Лазаренко ввів у науку нове поняття **мінералогічна кристалографія**, яку запропонував виділити у самостійну наукову дисципліну геолого-мінералогічного профілю. З його ініціативи у Львівському університеті 1966 р. скликано першу Всесоюзну нараду з проблем мінералогічної кристалографії, на якій учений виголосив проблемну доповідь “Состояние и задачи минералогической кристаллографии” [3]. За його визначенням, мінералогічна кристалографія вивчає кристаломорфологію, внутрішню будову й онтогенію мінеральних індивідів, їхніх закономірних зростків і є сполучною ланкою між кристаломорфологією та геолого-мінералогічними науками. Напрацювання Є. Лазаренка, його послідовників та учнів у галузі мінералогічної кристалографії досить детально проаналізовані в нашій з З. Бартошинським публікації “Шляхи розвитку мінералогічної кристалографії” (1988) на сторінках “Мінералогічного журналу”. У ній зазначено, що наприкінці ХХ ст. мінералогічна кристалографія завдяки працям Є. Лазаренка, І. Шафрановського та їхніх учнів сформувалася як самостійна наукова дисципліна зі своїми цілями, об’єктами дослідження та методами.

Євген Лазаренко – один з ініціаторів відродження у повоєнний час учення про типоморфізм мінералів, яке є чи не найголовнішою науковою проблемою мінералогії. На типоморфізм мінералів звернуто особливу увагу в монографічних зведеннях з регіональної та генетичної мінералогії. На ХІ з’їзді Міжнародної мінералогічної асоціації, що відбувся у Новосибірську 1978 р., Є. Лазаренко у співавторстві з В. Павлишиним і В. Мельниковим розглянув теоретичні основи типоморфізму, висвітлив зміст термінів “типоморфний мінерал”, “типоморфні асоціації мінералів”. Генетичну концепцію цієї проблеми академік окреслив так: “Мінерал – важливий геологічний документ, без якого неможливо відтворити історію Землі і зрозуміти процеси, що відбуваються в ній”. Таку широту і динамізм концепції підхопив один із перших його учнів акад. О. Сидоренко, який 1982 р., уже після смерті Є. Лазаренка, як президент ВМТ у вступному слові на VI з’їзді ВМТ привернув увагу делегатів до широких можливостей сучасної мінералогії у вирішенні геологічних проблем, використавши для цього термін “геологічна мінералогія”, яка з’ясовує зв’язок мінералоутворення з геологічними чинниками. Показовою в цьому плані є стаття Є. Лазаренка “Значение минералогических исследований в решении общегеологических проблем” [4], у якій на прикладі будови земної кори й мантії

висвітлено значення мінералогічних досліджень і, зокрема, мінеральних асоціацій у вирішенні проблем тогочасної геології.

У різні роки Є. Лазаренко неодноразово звертався до **історії, шляхів розвитку і завдань мінералогії** загалом та мінералогії України зокрема. Особливо важливими були його публікації 1967 р. у співавторстві з М. Сливком про шляхи розвитку мінералогії на сторінках російсько- й англомовного журналів [9, 17]. Ці публікації зумовили бурхливий розвиток мінералогії у другій половині ХХ ст. і набуття нею фундаментального статусу серед наук геологічного циклу, про що неодноразово зазначали Євген Костянтинівич та багато інших видатних учених (академіки Д. Коржинський, О. Сидоренко, О. Поваренних) на з'їздах ВМТ. Стану і завданню мінералогії у другій половині ХХ ст. присвячена також спеціальна доповідь Є. Лазаренка у співавторстві з О. Сидоренком на вже згадуваному з'їзді ВМТ, яка опублікована в Записках ВМТ за 1972 р. [16].

У загальномінералогічному плані особливе значення має довголітня титанічна праця Євгена Лазаренка з Оксаною Винар над упорядкуванням **української мінералогічної термінології**, яка тріумфально завершилася виданням уже згадуваного тримовного “Мінералогічного словника”. Його високо оцінила не тільки вітчизняна, а й світова мінералогічна громадськість.

Чи не найважливішим є внесок Є. Лазаренка у розвиток **регіональної мінералогії**. Він уважав, що систематичне регіонально-мінералогічне вивчення території країни є завданням, яке за результатами сумірне з геологічним зніманням. Головним об'єктом цих досліджень стали, передусім, геологічні утворення України. Результати узагальнені в класичних колективних монографічних працях, опублікованих за участю і редакцією вченого: “Мінералогія вивержених комплексів Західної Волині” (співавт. О. Матковський, О. Винар, В. Шашкіна, Г. Гнатів, 1960); “Мінералогія осадових утворень Прикарпаття” (співавт. М. Габінет, О. Сливко, 1962); “Мінералогія Закарпаття” (соавт. Э. Лазаренко, Э. Барышников, О. Малыгина, 1963); “Мінералогія Поділля” (співавт. Б. Сребродольський, 1969); “Мінералогія и генезис камерных пегматитов Волини” (соавт. В. Павлишин, В. Латыш, Ю. Сорокин, 1973); “Мінералогія Донецького басейна” (соавт. Б. Панов, В. Груба, В. Павлишин, 1975); “Мінералогія Криворожського басейна” (соавт. Ю. Гершайг, Н. Бучинская, 1977); “Мінералогія Приазов'я” (соавт. Л. Лавриненко, Н. Бучинская, Р. Белевцев и др., 1981). У цих працях детальному монографічному опису мінералів передують короткий нарис геологічної будови регіону та характеристика його мінеральних комплексів. Завершує кожну працю генетична частина, у якій висвітлено особливості геологічних, термобарогеохімічних, онтогенічних, геохімічних та інших даних. У деяких монографіях містяться також прикладні мінералогічні критерії та мінералогічні узагальнення. “Эти прекрасно изданные книги, – писав згодом відомий російський мінералог проф. А. Гінзбург (1983), – каждая из которых имеет свою специфику, является примером регионально-минералогических исследований... Е. К. Лазаренко создал фактически первое большое обобщение полиминералогии Украины, значение которого трудно переоценить”.

У тому, що нині Україна широко відома світовій мінералогічній громадськості й належить до числа чи не найліпше мінералогічно вивчених країн світу, величезна заслуга насамперед акад. Є. Лазаренка. Невдовзі після його смерті видатний мінералог академік РАН М. Юшкін так написав про це: “Украинский щит, Карпаты, Донбасс, Крым, т. е. вся территория Украины является наиболее изученным в минералогическом отношении районом страны. Топоминералогические данные по отдельным геологическим регионам

Украины обобщены в серии весьма обстоятельных сводных трудов, выпускающихся под руководством Е. К. Лазаренко” (Топоминералогия, 1982).

У регіонально-мінералогічному плані важливе значення мав задум Є. Лазаренка, виголошений на першому засіданні (Львів, 1961) Комісії мінералогії і геохімії Карпато-Балканської геологічної асоціації (КБГА), яку він очолював, щодо створення мінералогічного словника (довідника) Карпато-Балканської гірської системи, пізніше названого мінералогічною енциклопедією. У спеціальних доповідях, виголошених на першому і третьому засіданнях Комісії, учений виклав головні принципи й запропонував макет складання мінералогічної енциклопедії, навів схему мінералогічного опису [13, 14]. Частково цей задум реалізовано в монографічних зведеннях з мінералогії окремих країн-учасників КБГА по Українських Карпатах, видано чотири книги “Мінерали Українських Карпат”: Простые вещества, теллуриды и сульфиды (гл. ред. Н. П. Щербак. Киев, 1990); Оксиды, гидроксиды, фториды, хлориды и бромиды (гл. ред. Н. П. Щербак. Киев, 1995); Бораты, фосфаты, арсенаты, молибдаты, сульфаты, карбонаты, органичні мінерали і мінералоїди (гол. ред. О. І. Матковський. Львів, 2003); Силікати (гол. ред. О. Матковський. Львів, 2011). По всьому Карпатському регіону опубліковано книгу “Minerals of the Carpathians” (Prague, 2003).

Ще у львівський період діяльності Є. Лазаренко планував створення монографічного зведення з мінералогії України, однак, на жаль, ці плани, як і задум щодо Карпато-Балканського регіону, не були зреалізовані з огляду на хворобу і передчасну смерть. Уже на початку цього століття розпочато спроби реалізації планів Є. Лазаренка з ініціативи його учня проф. В. Павлишина – створення п’ятитомної Мінералогічної енциклопедії України. За цей час зроблено дуже багато підготовчої роботи, зокрема, складено кадастр мінералів України і підготовлено більшість статей до першого тому, проте є фінансові проблеми. Частково все ж таки вдалося зреалізувати задум Є. Лазаренка виданням підручника “Основи мінералогії України” (О. Матковський, В. Павлишин, Є. Сливко. Львів, 2009), адже читання такого курсу започаткував саме Є. Лазаренко у Львівському університеті.

У регіонально-мінералогічних дослідженнях Є. Лазаренко не замикався тільки на земних об’єктах. У 60-х роках ХХ ст. він сприяв космічним захопленням А. Ясинської, яка професійно займалася мінералогічними дослідженнями метеоритів і першою в Радянському Союзі почала читати студентам курс космічної мінералогії. Фактично Є. Лазаренко і А. Ясинська є основоположниками **космічної мінералогії**. У відомих публікаціях під загальною назвою “Некоторые современные аспекты космической минералогии” [10, 11] вони першими в світі класифікували космічні (метеоритні та місячні) мінерали, проаналізували характер їхнього поширення порівняно із земними мінералами та зробили важливі висновки про загальні закономірності розвитку мінеральної речовини. Вони одні з перших звернули увагу на доцільність та важливість дослідження в метеоритах, місячних і земних утвореннях такого явища, як ударний метаморфізм, чим сприяли розвитку нового (імпактного) наукового напрямку в мінералогії, що нині набув широкого розвитку.

У класифікації процесів мінералоутворення Є. Лазаренко поряд з земними – ендогенним і екзогенним – уперше виділив ще космогенний і техногенний процеси. Він планував видати разом з А. Ясинською та їхньою ученицею В. Семененко монографію “Космічна мінералогія”. Були розподілені завдання: мінералогія Місяця – за А. Ясинською, мінералогія метеоритів – за В. Семененко. Цікавий епізод з цього приводу наводить Віра

Семененко у спогадах під назвою “Академік” у книзі “Академік Євген Лазаренко”: “Навесні 1978 р. на виході з інституту зустрічаю Євгена Костянтиновича.

- Віро, чи готова метеоритна частина монографії?
- Євгене Костянтиновичу, а на коли це потрібно?
- На вчора.
- Ну що ж, на вчора і буде”.

Це, на жаль, був їхній останній діалог.

Новаторськими є праці Є. Лазаренка з **генетичної мінералогії**. Він був послідовним прихильником динамічної концепції акад. В. Вернадського і тому не випадково перше значне узагальнення з генетичної мінералогії “Основы генетической минералогии” [2] присвятив засновнику генетичної мінералогії В. Вернадському. У цій праці генетичні питання всебічно розглянуто з хімічного, онтогенічного, фізико-хімічного та геологічного поглядів. У ній запропоновано ґрунтовну характеристику природних асоціацій мінералів відповідно до напрацьованої ним класифікації, наведено кількісну оцінку розподілу мінералів згідно з головними процесами мінералоутворення, уперше після праць О. Ферсмана широко висвітлено типоморфні ознаки, які дають змогу визначати генетичні особливості мінералів.

Євген Лазаренко одним із перших далекоглядно оцінив значення **вивчення включень у мінералах** для визначення об’єктивних параметрів і критеріїв пізнання процесів мінералоутворення, яке започатковане на нашому факультеті проф. М. Єрмаковим. Учення це тільки почало зароджуватися і тому ґрунтувалося, здебільшого, на термометрії включень, а Євген Костянтинович уже констатував: “Включення можуть стати найважливішими показниками тиску та складу мінералоутворювального середовища, дадуть змогу розшифрувати головні термодинамічні параметри середовища мінералоутворення та їхню еволюцію, їхнє значення збільшуватиметься відповідно до ступеня розвитку методики і теорії дослідження”. Уже наприкінці 60-х років ХХ ст. Є. Лазаренко поставив перед учнями завдання – вивчати включення у мінералах метаморфічних і осадових комплексів. Такі дослідження швидко підтвердили велику інформативність включень у вирішенні різноманітних питань стосовно метаморфічного й осадового мінералоутворення.

Класичною є остання книга Є. Лазаренка “Опыт генетической классификации минералов” [5], яку він уже не побачив. У ній узагальнено давно задумані вченим принципи й особливості генетичної класифікації мінералів, які ґрунтуються на процесах мінералоутворення і типоморфізмі мінералів. Академік уважав, що саме генетична класифікація мінералів найприродніша в мінералогії та найповніше відповідає розумінню її сучасної суті. Свою новаторську книгу вчений закінчив такими словами: “Вона є першою спробою такого роду і, звичайно, далека від досконалості. Її треба розглядати як першу спробу на шляху створення генетичної класифікації”. Водночас він наголосив, що генетична класифікація мінералів є надійним фундаментом прикладної мінералогії.

Проблема прикладної мінералогії була в центрі уваги Є. Лазаренка впродовж усієї його творчої діяльності, адже він постійно тісно співпрацював з геологічним виробництвом, активно відгукувався на його запити і домагався впровадження результатів мінералогічних досліджень у практику геологорозвідувальних робіт. На тісний зв’язок геологічної науки з геологічною практикою була спрямована діяльність створених і очолюваних Є. Лазаренком Львівського геологічного і Українського мінералогічного товариств, на базі яких засновано низку тематичних видань і першого періодичного видання з мі-

нералогії – “Мінералогічного збірника”, який є дітищем Є. Лазаренка, адже на сторінках цього збірника друкували праці не тільки видатних науковців усього світу, а й геологів-практиків. На сторінках “Мінералогічного збірника” побачили світ знамениті “Нариси зі структурної мінералогії” видатного кристаллографа і кристалохіміка акад. М. Белова та його учнів. Іларіон Шафрановський у книзі “Кристаллография в СССР (1917–1991)” зазначив: “Публикация ... Очерков, составивших эпоху в развитии теоретической минералогии, является одной из крупнейших заслуг составителей «Минералогического сборника» и в первую очередь его ответственного редактора Е. К. Лазаренко. Значение этой заслуги трудно переоценить”.

Величною є заслуга Є. Лазаренка в організації по лінії товариств і КБГА періодичних наукових форумів, присвячених різним проблемам мінералогії і суміжних з нею наук, матеріали яких друкували за його редакцією. Наголосимо, що майже щорічні наради з різних проблем мінералогії, які організовувало УМТ, проводили переважно на базі виробничих геологічних організацій. Більшість з них мали прикладне спрямування, наприклад, “Типоморфізм кварцу” (Володарськ-Волинський, 1974), “Роль мінералогії у пошуках і розвідці нафтових і газових родовищ” (Івано-Франківськ, 1976), “Мінералогічні критерії пошуків рідкісних кольорових металів у межах Українського щита” (Дніпрорудний, 1977).

Більшість наукових праць Є. Лазаренка, особливо регіонально-мінералогічного спрямування, містить елементи прикладного характеру. Він успішно поєднував мінералогічні дослідження з регіональними металогенічними побудовами, особливо це стосується Донецького й Карпатського регіонів. Важливою прикладною працею є монографія у співавторстві з Д. Коваленком “Агрономічні руди України” (1966), у якій, крім характеристики українських родовищ цих руд, науково обґрунтовано розширення сировинної бази для виробництва мінеральних добрив в Україні.

Євген Лазаренко є автором і співавтором низки спеціальних публікацій прикладного характеру. Серед них “Роль кристалломорфології в практиці геологічних досліджень і при оцінці якості мінерального сировини” (соавтор З. Бартошинський, 1966); “Некоторые проблемы золотоносности Украинских Карпат” (соавтор О. Матковський, 1975); “Роль минералогических исследований в повышении эффективности геологоразведочных работ” (соавтор В. Павлишин, 1977) та ін.

Усе викладене беззаперечно засвідчує реформаторські й новаторські ідеї Євгена Лазаренка у розвитку тогочасної мінералогії і те, що він справді є всесвітньо визнаним ученим у галузі мінералогії. Іларіон Шафрановський у статті “Е. К. Лазаренко – основатель и глава минералогического центра Украины” (Минерал. журн. 1992) писав: “Тут хотелось бы напомнить о нескольких фактах, которые характеризуют Е. К. Лазаренко как прекрасного организатора и пылкого пропагандиста новаторских направлений нашей науки. Именно с этой целью он объединял и группировал прежде всего самых близких учеников, которых привлекал к своим творческим начинаниям как самых активных сотрудников и соавторов своих замыслов и разрабатываемых тем. Всем запомнилась плеяда его воспитанников, которые стали позднее выдающимися и активными деятелями на ниве минералогии... Благодаря организаторскому таланту, увлечению и энергии Евгений Константинович создал в свое время во Львовском университете жизнеспособный и полный интересов центр минералогической науки, который притягивал к себе многих минералогов и кристаллографов. К их числу принадлежит автор”.

Ім'я Євгена Лазаренка відоме не тільки вченому світу, а й широкій громадськості як ім'я людини високої культури, неперевершеної ерудиції, надзвичайної простоти й людяності, справжнього інтелігента, патріота свого народу. Будучи 12 років ректором університету, Є. Лазаренко дуже багато зробив для його повоєнної відбудови і залишив великий спадок наступним поколінням. Він домогся виділення 80 гектарів площі для розширення Ботанічного саду університету, був ініціатором створення низки лабораторій, музеїв, обчислювального центру, видавництва, окремих кафедр і факультетів, кабінетів шевченкознавства, франкознавства і мистецтвознавства та багатьох інших об'єктів. Велика його заслуга в піднятті міжнародного іміджу Львівського університету.

Визначальною рисою Є. Лазаренка як людини, що так потрібна для керівництва університетом, була його подиву гідна ерудиція. Він відрізнявся глибокою обізнаністю в історії, філософії, музиці, літературі, образотворчому мистецтві. Напрочуд багато читав, мав феноменальну пам'ять і далеко не поверхневі знання практично в усіх гуманітарних сферах. У товариському колі міг читати вірші, яких знав силу-силенну, особливо Лесі Українки, Олександра Олеся, Сергія Єсеніна. У роки ректорства Євгена Костянтиновича постійними гостями університету були П. Тичина, М. Рильський, О. Гончар, А. Малишко, П. Козланюк, І. Вільде. Євген Лазаренко був ініціатором і організатором встановлення пам'ятних знаків М. Шашкевичу у Підліссі, І. Франкові у Криворівні, Лесі Українці в Колодяжному.

Євген Лазаренко є безперечно видатною всесвітньо відомою постаттю не тільки в науці та просвіті, а й у громадсько-політичному житті. Він був, передусім, Людиною з великої літери. Його справедливо називали Великим ректором, Українським ректором, Меценатом української культури. Тому хочемо завершити статтю словами до світлої пам'яті його портрета, які навів професор кафедри української літератури ім. акад. Возняка Андрій Скоць під час пам'ятної академії, приуроченої 20-річчю від дня смерті Євгена Костянтиновича: "Він був чесним, сумлінним, порядним, добросовісним, справедливим, ретельним, доброзичливим, благородним, скромним, урівноваженим, невідкупним, вихованим, інтелігентним, культурним, акуратним, елегантним, педантичним, принциповим, працьовитим, цілеспрямованим, наполегливим, дерзновенним, шляхетним, веселим, компанійським, демократичним. Справжній аристократ духу".

1. Белов Н. В. Межотраслевое координационное совещание по определению понятий "минеральный вид" и "разновидность минерального вида" (пос. Черноголовка Московской обл. 14–16 ноября, 1979) / Н. В. Белов // Минерал. журн. – 1980. – Т. 2, № 4. – С. 103–104.
2. Лазаренко Е. К. Основы генетической минералогии / Е. К. Лазаренко. – Львов : Изд-во Львов. ун-та, 1963. – 410 с.
3. Лазаренко Е. К. Состояние и задачи минералогической кристаллографии / Е. К. Лазаренко // Минерал. сб. – 1967. – № 21, вып. 2. – С. 119–125.
4. Лазаренко Е. К. Значение минералогических исследований в решении общегеологических проблем / Е. К. Лазаренко // Минерал. сб. – 1972. – № 26, вып. 2. – С. 123–140.
5. Лазаренко Е. К. Опыт генетической классификации минералов / Е. К. Лазаренко. – Киев : Наук. думка, 1979. – 316 с.

6. Лазаренко Є. К. Мінералогічний словник / Є. К. Лазаренко, О. М. Винар. – К. : Наук. думка, 1975. – 773 с.
7. Лазаренко Е. К. О минералогической номенклатуре и терминологии / Е. К. Лазаренко, И. С. Квитко // Зап. Всесоюз. минерал. об-ва. – 1972. – Ч. 101, вып. 4. – С. 438–450.
8. Лазаренко Е. К. Тарасовит – новый диоктаэдрический упорядоченный смешанно-слоистый минерал / Е. К. Лазаренко, Ю. М. Королев // Зап. Всесоюз. минерал. об-ва. – 1970. – Ч. 99, вып. 2. – С. 214–224.
9. Лазаренко Е. К. Пути развития минералогии / Е. К. Лазаренко, М. М. Сливко // Сов. геология. – 1967. – № 4. – С. 31–38.
10. Лазаренко Е. К. Некоторые современные аспекты космической минералогии. Ч. 1 / Е. К. Лазаренко, А. А. Ясинская // Минерал. сб. – 1970. – № 24, вып. 4. – С. 367–384.
11. Лазаренко Е. К. Некоторые современные аспекты космической минералогии Ч. 2 / Е. К. Лазаренко, А. А. Ясинская // Минерал. сб. – 1972. – № 26, вып. 1. – С. 14–34.
12. Лазаренко Е. К. Некоторые кристаллохимические и генетические особенности смешанно-слоистых силикатов / Е. К. Лазаренко, Ю. М. Мельник, В. С. Мельников // Минерал. сб. – 1967. – № 21, вып. 4. – С. 339–351.
13. Материалы Комиссии минералогии и геохимии. – Львов : Изд-во Львов. ун-та, 1961. – № 1.
14. Материалы Комиссии минералогии и геохимии. – Киев : Наук. думка, 1977. – № 3.
15. Основные понятия минералогии : [Сб. науч. трудов] / [Отв. ред. Е. К. Лазаренко]. – Киев : Наук. думка, 1978. – 138 с.
16. Сидоренко А. В. Состояние и задачи минералогии / А. В. Сидоренко, Е. К. Лазаренко // Зап. Всесоюз. минерал. об-ва. – 1972. – Ч. 10, вып. 2. – С. 176–189.
17. Lazarenko Ye. K. Paths of development in mineralogy / Ye. K. Lazarenko, M. M. Slivko // Intern. Geol. Rev. – 1967. – Vol. 9, N 10. – P. 1299–1303.

**ACADEMICIAN YEUVHEN LAZARENKO –
THE PROMINENT UKRAINIAN MINERALOGIST OF WORLD VALUE**

O. Matkovskyi

*Ivan Franko National University of Lviv
Hrushevskiy St. 4, UA-79005 Lviv, Ukraine
E-mail: mineral@franko.lviv.ua*

Scientific and scientifically-organizational activity of academician Yevhen Lazarenko, and also his contribution to development of mineralogy are characterized. Most works of Ye. Lazarenko are innovative. Scientifically-pedagogical legacy of scientist is invaluable: six editions of textbook on mineralogy, ten classic monographs on regional and genetic mineralogy, great trilingual mineralogical dictionary etc. Yevhen Lazarenko is a founder of “Mineralogical Review” and powerful Ukrainian mineralogical school. Therefore it is possible to name him the classic of mineralogy of the 20th century.

Key words: Yevhen Lazarenko, textbook on mineralogy, regional mineralogy, genetic mineralogy, mineralogical dictionary, “Mineralogical Review”, Ukrainian mineralogical school.

**АКАДЕМИК ЕВГЕНИЙ ЛАЗАРЕНКО –
ВЫДАЮЩИЙСЯ УКРАИНСКИЙ МИНЕРАЛОГ МИРОВОЙ ВЕЛИЧИНЫ**

О. Матковский

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79005 г. Львов, ул. Грушевского, 4
E-mail: mineral@franko.lviv.ua*

Статья посвящена научной и научно-организаторской деятельности академика Евгения Лазаренко, его вкладу в развитие минералогии. Отмечено, что большинство его трудов являются новаторскими и пионерскими. Неоценимо научно-педагогическое наследие ученого: шесть изданий учебников по минералогии, десять классических монографий по региональной и генетической минералогии, большой трёхязычный минералогический словарь, основание “Минералогического сборника”, мощная украинская минералогическая школа. Евгений Лазаренко – классик минералогии XX в.

Ключевые слова: Евгений Лазаренко, учебник по минералогии, региональная минералогия, генетическая минералогия, минералогический словарь, “Минералогический сборник”, украинская минералогическая школа.

Стаття надійшла до редколегії 07.05.2012

Прийнята до друку 29.05.2012